

Patriarhul Justinian Mărturii, fapte și adevăr

BASILICA

BUCUREȘTI

2017

Cuprins

<i>Precuvântare</i>	5
Introducere la ediția întâi	9
Întâlnirea cu Mitropolitul Justinian Marina, viitorul Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române	13
Funeraliile Patriarhului Nicodim	18
Alegerea și întronizarea Patriarhului Justinian	28
Cu plugul adânc înfipt în ogorul Bisericii	37
Părinte al învățământului teologic și reorganizarea acestuia sub oblăduirea Bisericii	39
Schimbul de burse de studii cu străinătatea	70
Patriarhul Justinian Marina, organizator al Bisericii Ortodoxe Române	73
Despre <i>Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române</i> și regulamentele bisericești	77
Grija pentru cler reflectată în <i>Legiuirile Bisericii Ortodoxe Române</i> și în lucrarea Patriarhului Justinian Marina	85
Grija pentru apărarea libertății și a drepturilor preoților	95
Disciplina bisericească în vremea Patriarhului Justinian	103
Măsurile pentru promovarea vieții religioase a credincioșilor: cântarea omofonă, în comun; contribuția benevolă; tipăriturile bisericești	116

Administrația bisericească în vremea Patriarhului Justinian	129
Patriarhul Justinian și reîntregirea Bisericii Ortodoxe Române	141
Viața monahală în timpul Patriarhului Justinian	152
Vocația de gospodar și restaurator a Patriarhului Justinian față de așezămintele monahale	159
Patriarhul Justinian – promotor al artelor bisericești	170
Grija Patriarhului Justinian pentru românii din afara hotarelor țării:	177
<i>A. Diaspora ortodoxă română în America</i>	180
<i>B. Diaspora ortodoxă română în Europa</i>	184
a) Diaspora ortodoxă română în Franța	184
b) Diaspora ortodoxă română în Austria	186
c) Capela ortodoxă română din Baden-Baden – Germania	188
d) Diaspora ortodoxă română din Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord – Parohia ortodoxă din Londra	191
<i>C. Așezămintele românești de la Locurile Sfinte:</i>	194
a) Așezământul românesc de la Ierusalim	194
b) Așezământul românesc de la râul Iordan	196
<i>D. Românii ortocdoși din jurul hotarelor țării</i>	199
a) Vicariatul Ortodox Român din Ungaria – (în prezent Episcopia Ortodoxă Română din Ungaria, cu sediul la Gyula)	199
b) Vicariatul Ortodox Român din Vârșeț – Iugoslavia – (în prezent Episcopia Dacia Felix)	201

c) Parohia Ortodoxă Română din Sofia, Bulgaria	205
E. <i>Sfântul Munte Athos și prezența monahilor români în timpul Patriarhului Justinian</i>	208
F. <i>Diaspora românească mai nouă din alte țări ale Europei în timpul Patriarhului Justinian</i>	214
a) Organizarea bisericească a diasporei ortodoxe române din Suedia	216
b) Organizarea diasporei ortodoxe române în fosta Republică Federală Germania	218
c) Organizarea diasporei ortodoxe române din Italia	222
d) Organizarea diasporei ortodoxe române din Elveția	223
G. <i>Organizarea vieții religioase în rândurile diasporei ortodoxe române din Australia și Noua Zeelandă</i> ...	227
Patriarhul Justinian și prima canonizare de sfinți români	236
Vocația de ctitor de lăcașuri sfinte a Patriarhului Justinian. Construirea de biserici noi, restaurarea bisericii existente	255
Apostolatul social al Patriarhului Justinian	266
Sfârșitul Patriarhului Justinian	278
Personalitatea Patriarhului Justinian oglindită în mărturiile contemporanilor săi	295
Bibliografie	314
Prezentarea autorului	321

Întâlnirea cu Mitropolitul Justinian Marina, viitorul Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române

Anul 1947 mi-a adus bucuria absolvirii Seminarului „Neagoe Vodă” din Curtea de Argeș, admiterea ca student la Facultatea de Teologie din București, clasificat al doilea între cei peste 300 de candidați și reîntâlnirea cu Capitala, unde urmasem patru ani la Seminarul Central. Lăsam în urmă figurile memorabile ale dascălilor mei de seminar ca preotul Mihail Chiriță, arhimandritul Nicodim Sachelarie de la Curtea de Argeș, ierodiaconul Firmilian Marin, arhimandritul Chesarie Păunescu, preotul Nicon Popescu și alții de la Seminarul Central, ctitori ai pregătirii mele în vremea adolescenței. Mă întâlneam acum, la începutul tinereții studențești, cu generația de aur a marilor dascăli de teologie, profesorii universitari și preoții: Ioan Coman, Petre Vintilescu, Ene Braniște, Petru Rezuș, Dumitru Stăniloae, Liviu Stan, diaconul Gheorghe Moiescu, ori profesorii: Teodor M. Popescu, Iustin Moiescu, Nicolae Lungu și mulți alții, care cu migală de artizani și competențe profesionale adunate în marile centre universitare ale lumii, dăltuiau cu fiecare prelegere la formarea generațiilor de tineri teologi în perioada tranziției din țara noastră de la regalitate la republică, de la libertate la comunism, la opresiune și totalitarism, când

Armata Roșie impunea sovietizarea Bisericii, iar Biserica, la îndrumarea ierarhilor ei, rezista din răsuferință.

Tineretul teologic, foarte receptiv, percepea tot ceea ce se întâmpla în viața Bisericii și a țării. După trecerea prin evenimente de la 23 august 1944, după instaurarea Guvernului democrat Petru Groza, la 6 martie 1945, văzând cum valul comunizării și al democratizării de tip sovietic câștiga teren, tineretul teologic nu rămânea indiferent la aceste schimbări. Cunoștea că la București Patriarhul Nicodim era bătrân și bolnav, învinuit de implicare politică antisovietică și că la Mitropolia Moldovei, Mitropolitul Irineu Mihălcescu, în vârstă și el, era recunoscut pentru pozițiile sale rectiliniiare, considerate ca aparținând partidelor istorice și că el, refugiat la Govora din calea trupelor sovietice, reîntâlnise aici pe fostul său student, preotul Ion Marina, profund ancorat în activități sociale în sprijinul preoțimii și a enoriașilor parohiilor vâlcene, cu idei și preocupări democratice. Știa, de asemenea, că Irineu Mihălcescu îl adusese la Iași ca arhiereu vicar în 1945 și că acesta, în urma demisiei mitropolitului său, devenise, în decembrie 1947, Arhiepiscop și Mitropolit al Moldovei și Sucevei, virtual patriarh în caz de vacantare a scaunului de Întâistătător de la București.

Pe fondul preocupărilor generale pentru reforma învățământului, deschiderea anului universitar 1947-1948 la Facultatea de Teologie din București se amânase în primăvara anului 1948. Așa se face că sâmbătă, 28 februarie, seara, împreună cu colegul Dumitru Radu, tot de obârșie argeșeană ca și mine, cel care, mai târziu, va deveni profesor și prodecan al acestei facultăți, am urcat *Dealul Patriarhiei*, ca să aducem în *biserică* mulțumire lui Dumnezeu pentru că am

devenit studenți și vom începe o nouă etapă a tinereții noastre. Aflaserăm că vineri, 27 februarie 1948, trecuse la cele veșnice Patriarhul Nicodim Munteanu. La intrarea în *catedrală* ne-a surprins imaginea unui catafalc aflat în mijloc și lume adunată în jur, dar ne-am strecurat la racla cu moaștele Sfântului Dimitrie cel Nou, unde ne-am plecat genunchii, lăsând acatistele (deja pregătite), drept mulțumire că în ziua aceea promovasem și concursul pentru obținerea a câte unui loc în căminul studențesc de la *mănăstirea Radu Vodă*. Am aflat de la cei din jur, că în mijlocul catedralei, pe catafalc, odihnește Patriarhul Nicodim Munteanu, depus acolo pentru ca toți cei ce l-au cunoscut și toți cei care doresc să-și poată lua rămas bun de la cel care le-a fost părinte și păstor sufletesc. Ne-am făcut loc și noi, printre credincioși, am venit lângă catafalc, ne-am închinat, sărutând mâna celui care ani de-a rândul binecuvântase poporul și lăsa acum în doliu neamul românesc și țara.

În clipa aceea, în toți cei de față s-a produs un freamăt, o mișcare neobișnuită, care ne-a cuprins și un murmur, care se purta în șoaptă din gură în gură: „viitorul patriarh”, „Marina”, „Justinian”, șoaptă care creștea tot mai mult și am văzut că deodată, dinspre ușă, se deschide o cărare și apare o figură de ierarh, care înaintează către catafalc însoțit doar de doi clerici. Ajuns lângă sicriu, se descoperă, lăsând să se vadă un păr negru înspicat, o frunte lată și puțin încruntată. Se apleacă și se închină ca înaintea unei icoane la catafalcul defunctului Patriarh, se acoperă din nou, vrând parcă să binecuvinteze, moment în care cei de față încep să se îmbulzească pentru a-i săruta mâna. Învălmășeala ne-a apropiat de catafalc și la sfârșit, parcă surprinși asupra unui

fapt necuvenit, ne-am apropiat și noi, i-am sărutat mâna ca toți cei prezenți și, ca o scuză și ca o justificare, i-am spus timid: „Noi suntem studenți la teologie, veniți acum la cursuri”. Ne-a binecuvântat, ca și când am fi fost niște personaje importante, spunându-ne: „Așa cum am fost și noi, Dumnezeu să vă binecuvânteze, să fiți stăruitori și să vă ocupați de carte ...”. S-a făcut tăcere, credeam că începe o cuvântare, dar, în liniștea aceea, nu s-a dus nici la altar, așa cum se duce de obicei arhierul locului, ci a binecuvântat pe cei de față, plecând incognito, așa cum și venise.

Când am ieșit afară, n-am mai zărit decât câteva persoane care, probabil, veneau și ele să vadă pentru ultima oară pe fostul patriarh. A fost prima oară când l-am întâlnit pe viitorul Patriarh al țării.

Am rămas nedumeriți, iar eu, în inima mea, aveam o seamă de întrebări la care aș fi dorit răspuns, dar nu aveam de la cine: „De unde a venit?”, „Unde a dispărut?”, „De ce va fi venit?”, „În ce calitate?”, „De ce neînsoțit de suită?”, „Va ajunge, oare, patriarh?” și multe altele. Ne-am întors la căminul studențesc de la mănăstirea Radu Vodă, unde ne-am întâlnit cu unii dintre foștii colegi de seminar și viitori colegi de facultate. Am avut ce povesti în seara aceea ... prea multe întâmplări într-o singură zi ... Îmi stăruie în minte însă binecuvântarea primită de la Justinian Marina, *viitorul Patriarh*, și îndemnul său. Nu bănuiam atunci că în viața mea, începând chiar din timpul studenției, voi avea prilejul să-l revăd de nenumărate ori, iar după încheierea studiilor, să fiu chemat pentru a primi din partea lui încredințarea de profesor de seminar și mai târziu de colaborator în Administrația Patriarhală, în

diferite responsabilități ... Acum, când s-au adunat anii și soarele vieții coborără la asfințit, am aflat răspuns la toate întrebările și aş dori ca aceia care vor să cunoască adevărul și să știe cine și cum a fost Patriarhul Justinian Marina, să-l găsească în aceste rânduri.

Funeraliile Patriarhului Nicodim

Deși funeraliile Patriarhului Nicodim marchează un eveniment al întregii noastre Biserici, iar după cum l-au considerat cei de atunci, prin participare, al întregii Ortodoxii, mă voi limita la reflectarea lui în lumea teologilor și în măsura în care este implicat în el succesorul la tronul patriarhal, Mitropolitul Justinian Marina, loctiitorul de patriarh.

Pentru poporul dreptcredincios, moartea Patriarhului Nicodim avea semnificația pierderii părintelui duhovnicesc al Țării și al Bisericii. Pentru cler și pentru teologii români, acest eveniment avea în plus conotația pierderii unui mare cărturar și teolog, care depășea hotarele Ortodoxiei românești, căci iată ce spunea arhiepiscopul Elefterie de Praga în panegiricul său: „El s-a manifestat nu numai ca un mare cărturar al Bisericii Ortodoxe Române, dar și ca un mare cărturar al Ortodoxiei în genere și ca unul care cu multă râvnă a lucrat pentru unirea Ortodoxiei de pretutindeni”¹. Iar Mitropolitul Justinian (loctiitor de patriarh), spunea: „A vibrat inima sa pentru ridicarea și luminarea poporului dreptcredincios din țara noastră, dar cu aceeași pasiune și-a dedicat viața operelor cărturărești ... Niciodată nu și-a părăsit pravila cinului său

¹ Diac. Gheorghe I. MOISESCU, „Moartea și îngroparea Fericitului întru pomenire Nicodim, Patriarhul României”, în: *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 1-2 (ianuarie-februarie)/1948 (LXVI), p. 13.

cuvios ... și n-a avut pace până nu a trezit din nou în călugărie osârdia Fericitului Paisie ...”. În continuare, referindu-se la tâlcuirile sale, într-o limbă curat românească: *Viața de seminar, Un păstor model, Pe urmele lui Hristos, Istoria Biblică*, Mitropolitul Justinian sublinia: „Această ultimă lucrare încununează osârdia vrednicului cărturar și al nostru prealuminat părinte duhovnicesc. De la Antim Ivireanul, care a ilustrat acest scaun ierarhicesc, tipărint și răspândind slova cea dătătoare de viață a cărților sfinte și a *Didahiilor* sale și de la Grigore al IV-lea cel cuvios și vrednic osârduitor pe tărâmul răspândirii cărții, nimeni nu a strălucit pe scaunul Țării Românești ca Înaltpreasfințitul Patriarh Nicodim”².

Tineretul teologic, din care și eu făceam parte, nu trăise direct sub oblăduirea Bisericii până la vremea Patriarhului Nicodim. Deși doreau să slujească Biserica, teologii își împlineau pregătirea în seminarii și facultăți care se încadrau în învățământul seminarial și universitar public, de stat. Cu toate acestea, cunoșteam și ne implicam în pulsul vieții noastre bisericești, cunoșteam ierarhii din lucrarea lor pastoral-culturală și urmăream îndeaproape toate evenimentele bisericești, cu conotații pastorale, administrative, sociale și implicații politice. Instituțiile de pregătire a clerului erau totuși cu caracter special, având pe lângă disciplinele de cultură generală și discipline speciale, care îmbrățișau toate aspectele vieții bisericești: doctrină, istorie, cultură, viață religioasă, practică de cult, canoane, legislație bisericească și de stat, administrație etc, care ne permiteau să avem o orientare mult mai largă

² Diac. Gheorghe I. MOISESCU, „Moartea și îngroparea Fericitului într-o pomenire Nicodim, Patriarhul României”, p. 9.